

Debatt

UNO MURRAY:

Högerpartiet och 1946 års program

Erik Anners' artikel om högerpartiets idépolitiska utveckling (Sv T. nr 9/1968) var, som hans inlägg brukar vara, tankeväckande och stimulerande, kanske provocerande till fortsatt debatt. Jag vet inte om han åsyftade det senare. Men på några punkter är det svårt att låta honom stå oemotsagd. Jag håller mig här till hans historiskskrivning rörande högerpartiet och 1946 års program.

Liksom Anners beklagar jag, att detta program numera förefaller vara glömt av de flesta högermän. Många av våra dagars politiker inom partiet tycks inte veta att det ens existerat. Men det hade dock sina förtjänster. Det innefattade bland annat, såvitt jag förstår, det första försöket från högerhåll att ge en väl genomtänkt och utförlig framställning av en socialpolitik av modernt snitt. Förtjänsten härav tillkommer i första hand dåvarande sekreteraren i den sociala delegationen av den till ett femtiotal personer uppgående programkommittén, Igor Holmstedt.

Så långt är allt gott och väl. Men för den som mot slutet av 1940-talet hade tillfälle att från en relativt central utsiktspunkt följa händelseförloppet är det överraskande, när Anners säger, att partiet, nära nog omedelbart efter det programmet antagits, undergick "en av de besynnerligaste metamorfoser som drabbat en politisk rörelse i vårt land" att det "kastat sig i armarna på marknadsushållningen" och detta "under en reformperiod, då människorna främst behövde och ville ha en social och ekonomisk grundtrygghet med det allmänna som redskap". Enligt Anners' mening var det detta tilltag som vållade bakslaget vid 1948 års val.

Så illa var det nu inte. I själva verket tog partiet verksam del i de beslut, varmed under 1947 efterkrigstidens stora reformverksamhet inleddes. Det gällde en kraftig förstärkning av folkpensioneringen, införandet

av allmänna barnbidrag och annat. Dessutom förefaller det uppenbart, att de socialpolitiska grundprinciper som fastlades 1946 i fortsättningen spelat stor roll vid partiets ställningstaganden. Partiet har väl anpassat sig till den kollektiviseringsprocess som i nu berörda avseende är ett av de mest utmärkande dragen för samhällsutvecklingen under senare decennier.

Det är sant, att det ett eller annat år efter 1946 uppstod en social reformpaus, som varade en tid framåt. Men den vållades sannoligen inte av högern, utan av en allvarlig ekonomisk kris — förorsakad av regeringspolitiken — en kris som ställde alla andra frågor i skymundan. Samhällsekonomin hade överansträngts under den socialdemokratiska "skördetiden", i hög grad beroende på en felbedömning av de ekonomiska framtidsutsikterna, i vilken högern inte hade någon del. Priserna steg och inflation hotade. På kort tid minskades valutareserven med flera miljarder. Betecknande är att efter appreciering av den svenska valutan 1946 med 17 procent en depreciering fick genomföras 1949 med 30,5 procent.

Nog förefaller det litet orättvist att efteråt klandra högern, för att den inför 1948 års val inriktade sig på den viktigaste samhällsfrågan just då, nämligen hur vi skulle klara oss ur den ekonomiska krisen.

Ser vi i de gamla papperen, finner vi, att partiet *icke* krävde uppskov med beslutade reformer. Dess program gick ut på produktionsstimulerande åtgärder inte minst för att ge reformarbetet en fastare materiell grund. Lättnader föreslogs i det hämmande och snedvridande system för statliga regleringar och kontroller, som var ett arv från krigsåren. Det enskilda sparandet skulle uppmuntras. Allt detta stod väl i överensstämmelse med 1946 års program. Dessutom föreslogs återhållsamhet i kostnadsutvecklingen såväl i den privata som den offent-

liga sektorn, tills krisen övervunnits, och partiet var villigt medge vissa skattehöjningar för att återställa balansen i statsfinanserna. Med denna s k "kärva linje" skulle den grundtrygghet för medborgarna återställas som ligger i stigande produktion och fast penningvärde.

Vi har inte anledning att nu revidera partiets dåvarande enhälliga höga uppskattning av Fritiof Domö för hans modiga, realistiska och av en riktig övertygelse präglade insats i detta dramatiska skede. Programmet var "impopulärt". Men det saknades inte ens socialdemokrater, som uttryckte sin respekt. En annan sak är att regeringen som vanligt tillgrip endast skatteskraven, som drogs åt ordentligt, och därmed slog in på en ännu "kärvare linje" än högerens, dock

utan att komma till rätta med krisen. Folkpartiet och dåvarande bondeförbundet gick egna vägar.

Vid 1948 års val duperades väljarna av en hejdlös löftespapanda, som bjärt kontrasterade mot den ekonomiska situationen. Högern lämnades i sticket. Men allt eftersom inflationen och skattetrycket började kännas, minskades förtroendet för den sangviniska politik man givit sitt stöd. Jordmännen bereddes för den serie valframgångar partiet senare noterade under Jarl Hjalmarsons och Gunnar Svärds skickliga ledning. Det var mycket mera av stadga och konsekvens i högerpolitiken under dessa år än Anners' framställning synes ge vid handen.

ERIK ANNERS:

Jag är Uno Murray mycket tacksam för hans kompletteringar till mina egna minnen från den idépolitiska utvecklingen inom högerpartiet under åren i slutet av 1940-talet och början av 1950-talet. Det behövs säkert många fler bitar i pusslet för att bilden skall bli någorlunda riktig. Vad den punkt beträffar, där Murrays och min bedömning skiljer sig åt, tror jag att han råkat missförstå mig.

Murray finner "det överraskande när Anners säger, att partiet, nära nog omedelbart efter det programmet antagits, undergick 'en av de besynnerligaste metamorfoser som drabbat en politisk rörelse i vårt land' att det 'kastat sig i armarna på marknadshushållningen' och detta 'under en reformperiod, då människorna främst behövde och ville ha en social och ekonomisk grundtrygghet med det allmänna som redskap'. Enligt Anners' mening var det detta tilltag som vållade bakslaget vid 1948 års val".

Men detta har jag varken menat eller sagt! Tvärtom säger jag uttryckligen "Högern hade gått ut i 1948 års val med stora förväntningar och det nya programmet som huvudargument. Valet blev en katastrof för partiet. I sådana lägen är omprövningar — ideologiskt och personellt — naturliga".

En förklaring till att Murray i övrigt betonar andra sammanhang, särskilt inom den ekonomiska politiken, än vad jag gjort i min artikel är förmodligen att vi upplevde åren 1946—1948 i så olika personliga situationer. Murray hade onekligen "tillfälle att från relativt central utsiktspunkt följa händelseförloppet". Det hade inte jag. I den krets, där jag som ordförande i Sveriges Konservativa Studentförbund då arbetade, sysslade vi åren 1946 till 1948 mest med att föra ut programmet till våra egna och med politiskt arbete ute på fältet. Vad som entusiasmerade oss var — och här tror jag inte att jag minns fel — tanken att ett konservativt parti kunde vara på en gång mera realistiskt och minst lika socialt medvetet och framstegsvilligt som de andra partierna.